

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Зміна пріоритетів у економіці України, створення Європейського простору вищої освіти вимагає підготовки фахівців більш високого рівня. Сучасність породжує принципово новий образ учителя-професіонала, сутнісним ядром якого є творча індивідуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість індивідуального підходу обгрунтовували філософи Аристотель, Гесіод, Платон, Демокрит, Гегель, І. Кант, Г. Сковорода, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, П. Юркевич; педагоги Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, К. Ушинський, С. Русова, П. Каптерев та ін.

Проблеми особистісно-орієнтованого навчання розглядали К. Абульханова-Славська, Є. Бондаревська, С. Кульневич, В. Серіков, В. Слободчиков, В. Фоменко, І. Якіманська.

Вивченням різних аспектів педагогічних знань займалися В. Гриньова, Б. Коротяєв, В. Краєвський, С. Кримський, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, І. Лернер, Б. Ліхачов, В. Сластьонін та інші.

Розглядали формування професійно-педагогічних умінь О. Абдуліна, Н. Зоніна, Є. Кабанова–Меллер, С. Кисельгоф, Л. Комаровська, В. Кулешова, Н. Менчинська, О. Остряньська, Г. Скамницька, Л. Спірін, В. Яровий та інші.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття суті педагогічної технології, що сприяє формуванню творчої індивідуальності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Для теоретичного обгрунтування педагогічної технології, доцільно проаналізувати сутність поняття «педагогічна технологія». Необхідно дослідити генезис категорій: «педагогічні (освітні)», «дидактичні технології», «педагогічна вправа», «педагогічна ситуація», «завдання».

Поняття «технологія» привнесене в педагогіку з технічних дисциплін і інтерпретується різними авторами неоднозначно.

Так, у довідниковій літературі технологія визначається як сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалу і напівфабрикату, що здійснюються в процесі виробництва продукції. Завдання технології як науки – виявлення фізичних, хімічних, механічних і інших закономірностей з метою визначення і використання на практиці найефективніших економічних виробничих процесів.

С. Ожегов термін «технологія» трактує з двох позицій:

- сукупність знань про способи обробки матеріалів, виробів, методи здійснення будь-яких виробничих процесів;
- сукупність операцій, що здійснюється певним чином і в певній послідовності, з яких складається процес обробки матеріалу, виробів [1].

Отже, можна констатувати, що в первинне поняття «технологія» можуть бути вкладені принаймні два змісти:

- процес обробки і перетворення сировини, в результаті якого виходить готовий виріб;
- нормативна сторона цього процесу, що визначає, як і що робити, щоб реалізувати необхідні процеси перетворення початкової сировини.

У педагогічному словнику педагогічна технологія – це сукупність засобів і методів відтворення теоретично обгрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяє успішно реалізувати поставлені освітні цілі.

Ф. Фрадкін визначив поняття «педагогічної технології» як системний, нормативний опис діяльності вчителя і учня, що спрямована на досягнення освітньої мети. Відмінність педагогічних технологій від сфер матеріально-технологічної або інженерної діяльності

полягає в тому, що сфера педагогічної діяльності не може бути схарактеризована чітким предметним полем, однозначним набором функцій, відокремленістю власне професійних дій від спонтанного спілкування, переживання. Операційний аспект педагогічної діяльності не може бути відокремлений від її особистісно-суб'єктивних параметрів, раціональна регуляція – від емоційної.

Суб'єктивність, варіативність результату не дозволяють забезпечити такий самий рівень його передбачуваності, як в інженерно-технічних галузях.

Технологічний підхід до освітнього процесу передбачає спрямоване, поетапне, інструментальне управління цим процесом і гарантоване досягнення поставлених навчальних цілей. Ця міждисциплінарна комплексна проблема активно розробляється як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці. Доцільність технологічного підходу до педагогічної реальності обґрунтовано у працях В. Беспалько, В. Боголюбової, В. Гузєєва, Т. Ільїної, В. Євдокимова, М. Кларіна, М. Левіної, В. Монахова, Т. Назарової, Н. Нікандрова, Ю. Овакімяна, В. Піліповського, І. Прокопенка, Г. Селевка, В. Сластьоніна, А. Умана, а також зарубіжних дослідників (Л. Андерсона, Дж. Блоку, Б. Блума, Т. Гілберта, Н. Гронлунда, Р. Мейджера та ін.).

Аналіз праць учених дав можливість виявити, що педагогічна технологія досліджувалася за такими напрямками:

- як комплексний інтеграційний процес (А. Белкін, Т. Ільїна, Д. Космодем'янська, М. Кларін, І. Лернер, О. Ткаченко та ін.);
- дидактичний аспект педагогічних технологій (В. Беспалько, В. Євдокимов, М. Кларін, О. Коваленко, В. Монахов, П. Підкасистий, І. Прокопенко, В. Якунін та ін.);
- аспекти педагогічної технології, пов'язані з розробкою системи професійно значущих умінь і якостей педагога щодо організації педагогічної дії (В. Коротова, В. Пітюков, Ю. Турчанінова, Н. Щуркова та ін.).

Проаналізуємо результати досліджень щодо проблеми застосування педагогічних технологій у навчально-виховному процесі.

Специфічні особливості власне педагогічної технології в навчальному процесі розглядаються у працях М. Арстанова, Н. Бочкіної, О. Долженко, Б. Ліхачова, Ф. Савіної, В. Серікова, які обґрунтували необхідність оволодіння вчителем педагогічною технологією, підкреслили, що реалізація технологічного вирішення щоразу визначається особистістю педагога, який забезпечує практичне втілення і результативність педагогічної праці.

Аналіз праць науковців дозволив проаналізувати суть поняття «педагогічна технологія».

Нам імпонує погляд В. Монахова, ми згодні з автором і вважаємо, що саме дидактичній технології слід приділяти увагу у вищих педагогічних навчальних закладах. Поняття «дидактична технологія» є видовим відносно педагогічних технологій, педагогічна технологія є поняттям родовим стосовно інших, тобто має найзагальніше значення.

Отже, аналіз праць науковців дозволив узагальнити та підтримати їхню позицію щодо визначення технології навчання як системи психологічних, загальнопедагогічних, дидактичних, частковометодичних процедур взаємодії педагогів і студентів з урахуванням їхніх здібностей і схильностей, спрямованих на проектування і реалізацію змісту, методів, форм і засобів навчання, адекватних цілям освіти, змісту майбутньої науково-професійної діяльності і вимогам до професійно значущих якостей фахівця.

В ієрархії педагогічних технологій за масштабом їх застосування прийнято виділяти чотири супідрядні групи:

- метатехнології представляють освітній процес на рівні реалізації соціальної політики у галузі освіти (соціально-педагогічний рівень). Це загальнопедагогічні (загальнодидактичні, загальновиховні) технології, які охоплюють цілісний освітній процес у країні, регіоні, навчальному закладі;
- макротехнології, або галузеві педагогічні технології, охоплюють діяльність у межах

будь-якої освітньої галузі, на пряму навчання або виховання, навчальної дисципліни (загальнопедагогічний і загальнометодичний рівні);

- мезотехнології, або модульно-локальні технології, є технологіями здійснення окремих частин (модулів) навчально-виховного процесу або технології, що спрямовані на вирішення часткових, локальних дидактичних, методичних або виховних завдань;

- мікротехнології, що орієнтовані на вирішення вузьких оперативних завдань і відносяться до індивідуальної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу (контактно-особистісний рівень).

Серед найістотніших ознак педагогічних технологій прийнято виділяти такі:

- технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, її основу складає певна методологічна, філософська позиція автора (наприклад, розрізняють знанневоцентриські та особистісно-орієнтовані технології);

- технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій, комунікацій будується суворо відповідно до цільових установок (мета – проект конкретного очікуваного результату), технологія передбачає взаємопов'язану діяльність учителя і учнів з урахуванням принципів індивідуалізації, диференціації, оптимальної реалізації людських і технічних ресурсів; елементи педагогічної технології мають, з одного боку, бути відтворені будь-яким учителем, а, з іншого, – гарантувати з високим ступенем вірогідність, досягнення планованих результатів (відповідно до державного стандарту) тими, хто навчається; органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники, а також інструментарій для вимірювання результатів освітньої діяльності.

Відповідно до нашого дослідження вважаємо, що технологія, яка сприятиме підготовці майбутніх учителів до формування творчої індивідуальності, можуть бути віднесені до мезотехнологій (модульно-локальні) або до мікротехнологій, орієнтованих на вирішення конкретних оперативних завдань.

Для педагогічних технологій, що орієнтовані на розвиток суб'єктності студентів, особливо значущі такі характеристики як, гнучкість, варіативність, адаптивність. У межах дослідження приділяємо увагу «педагогічним технологіям», які є видовим поняттям відносно педагогічних технологій. Саме реалізація в навчальному процесі педагогічних технологій дозволяє розглядати у центрі освітньої системи особистість, що навчається, забезпечувати комфортні й безпечні умови її розвитку та саморозвитку, реалізації її природних потенціалів.

Особистість студента в педагогічних технологіях – не тільки суб'єкт, але і суб'єкт пріоритетний; вона є метою освітньої системи, а не засобом досягнення будь-якої мети.

Професійно-орієнтовані технології сприяють: формуванню у студентів вищих навчальних закладів якостей особистості, значущих для їхньої майбутньої професійної діяльності; набуттю фундаментальних, міждисциплінарних знань, розвитку умінь, навичок, компетенцій, що забезпечують виконання функціональних обов'язків з обраної спеціальності після завершення навчального закладу.

Реалізація професійно-орієнтованих технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу спрямована на:

- досягнення цілей підготовки майбутніх фахівців, активне включення студентів у свідоме освоєння професійного змісту освіти;

- забезпечення необхідної соціальної і пізнавальної мотивації, формування системи професійних цінностей;

- професійний та особистісний розвиток студентів як майбутніх учителів.

Сутнісними відмінностями професійно-орієнтованих педагогічних технологій навчання є:

- попереднє проектування навчального процесу з подальшою можливістю

відтворення цього проекту в педагогічній практиці;

- діагностичне цілепокладання, що передбачає можливість об'єктивного контролю за якістю підготовки випускників;
- проектування відбору структуризації, професіоналізації залежно від змісту загальної і спеціальної підготовки студентів;
- структурна і змістовна цілісність: внесення змін в один із компонентів технології з необхідністю спричиняє за собою відповідні зміни в інших компонентах;
- вибір методів, форм і засобів професійного навчання з позиції оптимізації результатів і використання ресурсів (часу, сил, енергії тощо);
- наявність оперативного зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно і адресно корегувати процес навчання, забезпечуючи професійне становлення майбутніх фахівців.

Професійно-орієнтовану технологію розглядаємо як цілісну дидактичну систему, що дозволяє педагогу найбільш ефективно з гарантованою якістю вирішувати професійно-орієнтовані педагогічні завдання.

При проектуванні і конструюванні професійно-орієнтованих технологій доцільно враховувати такі принципи:

- системність, цілісність, згідно яким технологія має в інтегрованому вигляді представляти систему професійно-орієнтованих цілей, методів, засобів, форм і умов навчання;
- відтвореність, тобто, відтворення технології з урахуванням характеристик спеціального професійно-орієнтованого навчального середовища гарантує досягнення поставлених освітніх цілей;
- адаптивність процесу навчання до особистості студента, врахування його особливостей, потреб, можливостей, запитів;
- контекстність, тобто навчання, з одного боку, переслідує конкретні, життєво важливі для студентів цілі, орієнтовані на виконання ними соціальних ролей і вдосконалення особистості, а з іншого, – здійснюється з урахуванням професійної, соціальної діяльності тих, хто навчається, і їхніх просторових, часових, професійних умов;
- актуалізацію результатів навчання, тобто безпосереднє застосування на практиці набутих студентами знань, умінь, навичок, компетенцій, реалізація професійно-значущих якостей особистості.

Отже, розглянуті вище принципи природно значущі в процесі застосування різних засобів, за допомогою яких реалізується технологія, що розглядається в дослідженні (педагогічні вправи, ситуації, завдання).

Професійна підготовка майбутніх учителів до формування творчої індивідуальності забезпечується педагогічною технологією, що є професійно спрямованою і вимагає реалізації системного, діяльнісного, культурологічного, особистісно-орієнтованого, моделюючо-діяльнісного, аксіологічного підходів.

Означена педагогічна технологія, що сприяє формуванню творчої індивідуальності майбутнього вчителя реалізується за етапами:

- мотиваційно-орієнтаційним;
- когнітивно-діяльнісним;
- рефлексивно-оцінним.

Мотиваційно-орієнтаційний етап.

Мета етапу: розвиток мотивації студентів, їхнього позитивного ставлення до оволодіння знаннями про сутність творчої індивідуальності як основи майбутньої професійної діяльності, її ефективного здійснення, забезпечується уключеність майбутніх учителів у ситуації з метою формування інтересу до професійних знань, які є складовими

професійної підготовки майбутніх учителів.

На цьому етапі формується інтерес до професійних знань, які є складовими професійної підготовки майбутніх учителів (психолого-педагогічні знання).

Когнітивно-діяльнісний етап.

Мета етапу: подальше набуття знань студентами про творчу індивідуальність, формування мотиваційно-орієнтаційного ставлення до неї та професійної діяльності, формування професійних умінь і якостей майбутнього вчителя, тобто всіх елементів професійної підготовки майбутнього вчителя.

Процес варіативної підготовки здійснюється поступово.

Спочатку відпрацьовуються елементарні уміння, формуються первинні знання, уміння, діяльність має репродуктивний характер, переважають «дії за зразком». Завдання спрямовано, передусім, на формування індивідуально-творчих умінь.

Надалі відбувається освоєння майбутнім учителем способів організації власної діяльності. Здійснюється відпрацювання професійних умінь через індивідуальну і групову взаємодію, результати діяльності стають і особистісно, і суспільно значущими. Саме на цьому етапі введено індивідуальну картку студента, у якій студенти фіксували динаміку сформованості індивідуально-творчих умінь.

Для квазіпрофесійної діяльності особливо значущою є суб'єктна позиція студента, забезпечити яку допомагає вказування індивідуальних особливостей, а також включення в освітній процес особистісного досвіду кожного студента.

Рефлексивно-оцінний етап.

Мета етапу: здійснення оцінювання на основі аналізу і рефлексії власних дій, сформованих знань, умінь і якостей, результативність професійної підготовки. На підставі аналізу проводиться корекція як рівня сформованості знань, умінь, якостей.

Етап характеризується сукупністю професійних знань, умінь і якостей, що дозволяють здійснювати аналіз і рефлексію, оцінку рівня і результативність професійної підготовки майбутнього вчителя. Оцінка готовності здійснюється на основі механізмів рефлексії, що реалізуються в діяльності та включає діагностичні методики: методу самооцінки, методика самооцінки ефективності різних видів діяльності студентів, а також тест на рівень рефлексії.

Висновки. Отже, реалізація в навчальному процесі педагогічної технології має сприяти формуванню творчої індивідуальності майбутнього вчителя, а професійні знання, вміння та якості, що постійно вдосконалюються, є показником не лише якості майбутньої професійної діяльності учителя, а й рівня готовності до її здійснення. Вважаємо, що реалізація етапів педагогічної технології буде забезпечувати формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя.

Перспективи подальших досліджень. Потребує подальшої розробки технологія формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка : Около 57 000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 17-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1985. – 797 с.
2. Педагогічна майстерність : підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривоног [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
3. Педагогічні технології. Досвід. Практика : довідник / ред. колегія : П. І. Матвієнко, С. Ф. Клепко, І. В. Охріменко [та ін.]. – Полтава : ПОППО, 1999. – 376 с.
4. Раченко И. П. Принципы научной организации педагогического труда/ И. П. Раченко. – К. : Радянська школа, 1989. – 190 с.
5. Резерв успеха – творчество / под ред. Г. Нойнера, В. Калвейта, Х. Клейна ; пер с нем. И. И. Огородникова. – М. : Педагогика, 1989. – 129 с.

Рябова О. Б.

Теоретичне обґрунтування педагогічної технології формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя

Обґрунтовано доцільність впровадження педагогічної технології з метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя. Проаналізовано різні підходи до визначення поняття «технологія». Визначено етапи педагогічної технології та розкрито їх суть.

Ключові слова: технологія, підготовка, дидактична технологія, педагогічна технологія, уміння, творча індивідуальність.

Рябова Е. Б.

Теоретическое обоснование педагогической технологии формирования творческой индивидуальности будущего учителя

Обоснована целесообразность внедрения педагогической технологии с целью формирования творческой индивидуальности будущего учителя. Проанализированы разные подходы к определению понятия «технология». Определены этапы педагогической технологии и их суть.

Ключевые слова: технология, подготовка, дидактическая технология, педагогическая технология, умения, творческая индивидуальность.

E. Ryabova

The Theoretical Justification of Educational Technology Forming a Creative Personality of the Future Teacher

The author proves the expediency of implementation of educational technology in order to create creative personality of the future teacher. The paper analyzes different approaches to the definition of "technology". The article depicts stages of educational technology and their essence.

Key words: technology, training, didactic technology, educational technology, skills, creative personality.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2013 р.